

รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืน
ของตำบลก้อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา
กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว
อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา
ชื่อผู้ศึกษา นายธีระพงษ์ เกิดจันทร์สว่าง
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ศิริรักษ์ สิงหเสม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องรูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก้อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก้อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา และ (2) เพื่อศึกษาแนะนำการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่ต่อไป เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์และเฝ้าสังเกตและมีส่วนร่วมอยู่กับกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกประชากรทั้งสิ้นจำนวน 10 คน ประกอบด้วยเกษตรกรอำเภอลองเขื่อน พัฒนาการอำเภอลองเขื่อน กลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนบทบาทสตรีตำบลก้อนแก้ว และเกษตรกรหมู่ที่ 1 - หมู่ที่ 6 เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้า

คำสำคัญ : ชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560 – 2564 , 2559)

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกันสำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย

แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและตั้งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่ม สูญหายไป สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่ เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤต

เศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับตนเอง ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ โดยยึดหลักความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำหรับในตำบลก้อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มักจะมีอาชีพเกษตรกรรมรับจ้างทั่วไป ว่างาน และพนักงานประจำ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน ปี 2562 พบว่ามีผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในตำบลก้อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 243 ครัวเรือน จากจำนวนทั้งสิ้น 580 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.89 อาจกล่าวได้ว่า ประชากรส่วนมากมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเพาะปลูกที่พบในตำบลก้อนแก้วมักจะเป็นการเพาะปลูกตะไคร้ เนื่องจากตะไคร้ จัดเป็นพืชผักสวนครัวอีกชนิดหนึ่งที่ปลูกและดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก โดยเฉพาะถ้าปลูกในสภาพดินแทบทุกชนิด แต่ถ้าเป็นดินร่วนปนทรายจะดีที่สุด เพราะจะแตกรากและกอได้ดี โดยเคล็ดลับของการปลูกตะไคร้ของตำบลก้อนแก้ว จะเริ่มจากไถดินแปลง พรวนดิน แล้วเตรียมต้นพันธุ์ที่ตัดใบออก ให้เหลือต้นยาว ประมาณ 30-40 เซนติเมตร มาไว้ในที่ร่มและรดน้ำเช้าเย็นประมาณ 3-5 วัน เพื่อให้รากงอก รากที่แก่เต็มที่จะมีสีเหลืองเข้ม นำไปปลูกในแปลงเว้นระยะแต่ละกอกว้างคูณยาว 1 เมตรคูณ 1 เมตร ถ้าเป็นตะไคร้ตัดใบ จะลดระยะความกว้างของร่องและต้นลงมาเหลือ 50-70 เซน ส่วนการวางต้นพันธุ์ ให้วางเอียง 45 องศา ไปด้านใดด้านหนึ่งแล้วกลบดิน ในระยะ 2 สัปดาห์แรก จะต้องให้น้ำสม่ำเสมอวันละ 2 ครั้ง เช้าเย็นจนตะไคร้แตกใบจากนั้นเหลือให้น้ำวันละครั้ง ส่วนการให้น้ำจะใช้สายน้ำหยด หรือระบบสปริงเกอร์ก็ได้ ตามที่ผู้ปลูกถนัดหรือตามพื้นที่ของเจ้าของสวน ตะไคร้มีศัตรูพืชค่อนข้างน้อยมาก ดูแลง่าย ตะไคร้หัวอายุเก็บเกี่ยว 6 เดือน ส่วนตะไคร้ตัดใบเมื่อครบ 3 เดือนจะสามารถตัดตัดใบได้ต่อเนื่องไปจนถึง 2 ปี ซึ่งราคาตะไคร้สดเฉลี่ยอยู่ที่กิโลกรัมละ 7 – 20 บาท ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา หากช่วง

หน้าแล้งเดือนเมษายน – พฤษภาคม ตะไคร้จะมีราคาสูงประมาณเกือบ 20 บาท ส่วนตะไคร้ตากแห้ง กิโลกรัมละ 14 - 20 บาท ซึ่งในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้เป็นอย่างดี (กรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ , 2562)

กลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว มีหลักการดำเนินกิจกรรม ของกลุ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ขั้นแรก คือ การส่งเสริม สนับสนุนการใช้ทฤษฎีใหม่ใน ภาคการเกษตรในชนบท เป็นการใช้ประโยชน์พื้นดิน น้ำ และพืช อย่างสมดุลทางสิ่งแวดล้อม โดย ทำการค้าขายที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ขั้นที่สอง เป็นการร่วมมือรวมกลุ่มกันของเกษตรกรผู้ประกอบ อาชีพปลูกตะไคร้ที่มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้แล้วในระดับต่างๆ เพื่อร่วมมือกัน ช่วยเหลือกันในกลุ่ม การเรียนรู้ที่จะต้องอดทนต่อปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และ เกิดการแลกเปลี่ยนแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อความคิดเห็นของผู้อื่น แบ่งปัน ประสบการณ์ แบ่งปันกำลังทรัพย์กำลังกายกำลังใจ ให้กำลังใจก็เป็นการแบ่งปัน ความสามัคคีก็จะ เกิดขึ้น และขั้นที่สาม เป็นความร่วมมือกันในระดับเครือข่าย หรือเป็นการขยายเครือข่ายความ ร่วมมือออกไปสู่ภาคส่วนอื่นๆ

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของ ตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูก ตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

คำถามการวิจัย

รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่าง ยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบ อาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มี ความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่ม เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาแนะนำการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มี ความสุขอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และ
 เฝ้าสังเกต และมีส่วนร่วมอยู่กับกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก และเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาสภาพทั่วไป
 ของสังคมโดยกำหนดตัวแปรต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูลสถิติตัวเลข อาจเป็นข้อมูลปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ
 ช่วยเป็นข้อมูลสนับสนุน ข้อมูลที่ใช้ได้แก่ ทฤษฎี แนวคิด และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มาจาก
 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

กลุ่มประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ใช้การสัมภาษณ์แบบ Focus Group โดย
 เทคนิคในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดย
 เลือกประชากรทั้งสิ้น จำนวน 10 คน ประกอบด้วย เกษตรอำเภอคลองเขื่อน จำนวน 1 คน พัฒนาการ
 อำเภอคลองเขื่อน จำนวน 1 คน กลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนบทบาทสตรีตำบลก้อนแก้ว จำนวน
 2 คน และเกษตรกรหมู่ที่ 1 - หมู่ที่ 6 จำนวนหมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการ
 วิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการนำมาประยุกต์ใช้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตำบลก้อนแก้ว อำเภอคลอง
 เขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.1 ท่านทราบหรือไม่ว่ามี “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ถ้าท่านทราบหลัก
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร

1.2 ท่านมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างไรบ้าง ทั้งในแง่ของ
 การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และในแง่ของความสัมพันธ์ในชุมชน และเมื่อใช้แล้วทำให้การ
 ดำเนินชีวิตของท่านเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

1.3 ท่านคิดว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน
 ชุมชนท่านได้หรือไม่ ถ้านำไปประยุกต์ใช้ เรื่องใดบ้าง อย่างไร

1.4 ท่านได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็น
 ตัวอย่าง หรือได้มีการเผยแพร่ ส่งเสริมให้คนในชุมชนให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน
 ชุมชนหรือไม่อย่างไร

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ต่อรูปแบบการ
 สร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้
 ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

- 2.1 ท่านรับรู้ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้หรือไม่ อย่างไร
 - 2.2 มีการสื่อสารระหว่างกันในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ หรือมี อย่างไร
 - 2.3 ท่านมีกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ และการตัดสินใจในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้หรือไม่ อย่างไร
 - 2.4 สภาวะผู้นำของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ เป็นอย่างไร
 - 2.5 ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ เป็นอย่างไร
 - 2.6 ในปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดพะเยา ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก(หน่วยงานอื่น)บ้างหรือไม่ อย่างไร
- ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลมาจัดกลุ่ม จำแนกเป็นหมวดหมู่ โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล แต่ละพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนเป็นหลักในการวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อ่านเขียนเชิงพรรณนาให้เห็นถึงรูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดพะเยา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดพะเยาว่าเป็นอย่างไร

สรุปผลการวิจัย

ความรู้ ความเข้าใจ และการนำมาประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตำบลก่อนแก้ว อำเภอลองเขื่อน จังหวัดพะเยา

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ภายได้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว นอกจากนี้องค์ประกอบทั้งสามส่วนแล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยอีกหนึ่งเงื่อนไขที่จะช่วยให้หลักการดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งเงื่อนไข นั้นก็คือ ความรู้ (การรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง) และคุณธรรม (ความซื่อสัตย์ ความขยันอดทน มีสติปัญญา และรู้จักแบ่งปันผู้อื่น) จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยของค์ประกอบทั้งสามให้เดินไปได้อย่างมั่นคง ด้วยการรักษาความสมดุลอย่างยั่งยืน โดยที่ทั้งสามส่วนนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้เด็ดขาด

2. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ทั้งในแง่ของการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และในแง่ของความสัมพันธ์ในชุมชน ทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้ทำไร่นาสวนผสมและการเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถพัฒนาตนเองแบบยั่งยืนได้ ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดค่าใช้จ่าย การทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกและใช้วัสดุเหลือใช้เป็นปัจจัยการผลิตปุ๋ย เพื่อเป็นการลดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดินในอนาคตด้วย การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการนำความรู้ที่ได้รับจากการให้ความรู้แก่เกษตรกรมาใช้ในการลดรายจ่ายภายในครอบครัว ครอบครัวมีเงินออมเพิ่มขึ้น

3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยภาครัฐสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยการส่งเสริมความรู้ตามทฤษฎีใหม่สามารถเป็นต้นแบบการคิดในการผลิตได้เป็นอย่างดี โดยการวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกรให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ตลอดปี พร้อมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการเชื่อมโยงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การทำการเกษตรต้องอาศัยน้ำ จึงต้องมีการจัดให้มีการดูแลแหล่งน้ำเพื่อการผลิตและประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ สำหรับประชาชนในชุมชนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนในการเอื้อเพื่อเอื้อแก่บุคคลรอบข้าง เช่น การแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตร (หรือการแลกเปลี่ยนกัน) ในชุมชน อีกทั้งยังให้บุคคลและครอบครัวมีเวลาให้กันและกันมากขึ้น เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่ออกไปประกอบอาชีพของชุมชน สาเหตุเนื่องมาจากสามารถเพาะปลูกตระไคร้เป็นอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้

4. การนำแนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นตัวอย่าง หรือได้มีการเผยแพร่ ส่งเสริมให้คนในชุมชนให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือวิทยากรของหน่วยงาน ที่ลงพื้นที่ในชุมชนตำบลก้อแก้ว เป็นการเผยแพร่แนวความคิดที่เรียกว่า เกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยหลักการในการบริหารการจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีขนาดจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการลดความเสี่ยงด้านการขาดแคลนน้ำ ปัญหาฝนทิ้งช่วง ฝนแล้ง ภัยธรรมชาติ โรคระบาดในพืช เน้นการคำนวณตามหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่กักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี ใช้วิธีการจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน 4 ส่วน กล่าวคือ พื้นที่ส่วนที่หนึ่งร้อยละ 30 ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ พื้นที่ส่วนที่สองร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน พื้นที่ส่วนที่สามร้อยละ 30 ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ฯลฯ และพื้นที่ที่สี่ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ สำหรับประชาชนในชุมชน มีส่วนส่งเสริมให้ครอบครัวและคนในชุมชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำเกษตรกรรม ซึ่งการเพาะปลูกตระไคร้ สามารถแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้าง

มูลค่าให้กับตะไคร้ได้เป็นอย่างดี และเผยแพร่หลักความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ครอบครัวในเรื่องของความซื่อสัตย์ในการประกอบอาชีพ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความรู้เรื่องการเพาะปลูกตะไคร้ ตลาดในการจำหน่าย หรือวิธีการแปรรูปผลผลิตกับคนในชุมชน เพื่อนร่วมอาชีพ

ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ต่อรูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอลอง เชียงหวัดพะเยา

1. ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ โดยตะไคร้จัดเป็นพืชผักสวนครัวอีกชนิดหนึ่งที่ปลูกและดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก ปลูกในดินได้แทบทุกชนิด แต่ถ้าเป็นดินร่วนปนทรายจะดีที่สุด เพราะจะแตกรากและกอได้ดี ที่สำคัญต้องมีแหล่งน้ำด้วย เมื่อน้ำสมบูรณ์จะแตกใบแตกกอได้ดีแต่น้ำต้องห้ามท่วมขัง ตะไคร้เป็นพืชที่ทนแล้งได้ดี แต่ก็มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคของตะไคร้ เช่น โรคใบแดงเพราะเชื้อรา และโรคราน้ำโคนเน่า ทำให้พืชขาดสารอาหาร เนื่องจากระบบรากพืชถูกทำลาย โดยเชื้อโรคจะเข้าทำลายรากฝอย รากแขนง และโคนต้น ส่งผลให้ลำต้นตะไคร้คอดลงแห้งและตายในที่สุด

2. การสื่อสารระหว่างกันในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ เป็นการสื่อสารที่เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารสำคัญและการสื่อความคิด ความรู้สึกซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างภาครัฐกับกลุ่มเกษตรกรอาจใช้รูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ และการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

3. กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ และการตัดสินใจในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอลอง เชียงหวัดพะเยา เกิดจากการที่บุคคลมีเป้าหมายในการสร้างกลุ่มอาชีพของกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว ต้องการส่งเสริม สนับสนุนให้เกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้และเข้าใจแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการ ใช้ภูมิปัญญา (ความรู้ของชุมชน) เป็นฐานในการพัฒนาผลผลิตของชุมชน เป็นการรักษาอาชีพเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ และต่อยอด (แปรรูปผลผลิต) ผลผลิตตะไคร้เพื่อสร้างมูลค่าแก่เกษตรกรในอนาคต จนนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ โดยการทราบปัญหาของการปลูกตะไคร้ ขยายกระจายความรู้จนกลายเป็นการรวมกลุ่มอาชีพผู้ปลูกตะไคร้ และประเมินสภาพตลาดที่รองรับผลผลิต จนเป็นการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว อำเภอลอง เชียงหวัดพะเยา

4. สภาวะผู้นำของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ในตำบลก้อนแก้ว มีสภาวะผู้นำที่ใช้รูปแบบไม่เป็นทางการ และเป็นผู้นำที่ปฏิบัติตนเองตามธรรมชาติ กล่าวคือ ไม่ได้มีการตกลงกันแต่ประการใด แต่อาศัยสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีกระตุ้นให้ผู้นำแสดงสภาวะผู้นำการแก้ไขปัญหา

5. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้ เป็นความสัมพันธ์แบบสถาบันเศรษฐกิจ (การรวมกลุ่มอาชีพ) ที่มีเป้าหมายเดียวกัน สมาชิกในกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้วมีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนร่วมอาชีพกัน และความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้าน โดยสมาชิกของกลุ่มเป็นคนที่อาศัยอยู่ในตำบลก่อนแก้วตั้งแต่หมู่ที่ 1 - หมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นคนในชุมชนใกล้เคียงกัน จึงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทกัน

6. ในปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก (หน่วยงานอื่น) มีหน่วยงานที่ได้ให้การสนับสนุนจากเกษตรกรอำเภอคลองเขื่อน ในการสนับสนุนพันธุ์ตะไคร้ที่ตำบลก่อนแก้วปลูกเป็นชื่อพันธุ์ตะไคร้เกษตร เป็นพันธุ์ที่สามารถนำมาผลิตเครื่องเทศ เป็นส่วนประกอบของน้ำพริก และเครื่องปรุงระบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างยิ่ง ด้านเงินทุน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกตะไคร้สามารถกู้เงินมาลงทุนได้ โดยการรวมตัวกัน จำนวน 3 คน แล้วไปยื่นกู้เงินลงทุนที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองเขื่อน โดยต้องมีหัวหน้าคณะทำงาน และรองหัวหน้าคณะทำงานของตำบลก่อนแก้ว เป็นผู้เซ็นอนุมัติ จึงจะสามารถกู้เงินได้ วงเงินสูงสุดไม่เกิน 200,000 บาท หัวหน้าและรอง จะรู้ว่าสมาชิกกลุ่มของตนเอง นั้นมีที่ดิน บ้าน ที่นา หรือไม่ ซึ่งเป็นทรัพย์สินค้ำประกันที่จะรับรองการปล่อยกู้ให้สมาชิกในกลุ่มได้ มีหน่วยงานที่ได้ให้การสนับสนุนนอกเหนือจากเกษตรกรอำเภอบ้านสร้าง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ยังมีองค์การบริหารส่วนตำบลก่อนแก้วที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการจัดโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การช่วยเหลือด้านคมนาคมในตำบลก่อนแก้ว เช่น การก่อสร้างซ่อมแซมถนนในตำบลก่อนแก้ว ให้เกษตรกรในตำบลสามารถใช้เส้นทางคมนาคมได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ผลผลิตที่ออกจำหน่ายสู่ตลาดรวดเร็วขึ้น

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษา เรื่อง รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัด

จะเชิงเทรา และแนะนำการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่ต่อไป สามารถสรุปได้ดังนี้

รูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ภูมิศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้ว อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นรูปแบบของการรวมตัวกันแบบกลุ่มอาชีพที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรประกอบอาชีพเพาะปลูกตะไคร้ หมู่ที่ 1 – หมู่ที่ 6 มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน คือ วิธีการเพาะปลูกช่องทางการจำหน่ายและการตลาดเดียวกัน มารวมกลุ่มกันเพื่อเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้เพาะปลูกตะไคร้ในตำบลก่อนแก้วที่ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรม สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของธนภูมิ ฐราวุธ (2559 , หน้า 34) ที่กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำเนินชีวิตที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งแยกเป็น 5 ประการ คือ (1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (2) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ ตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม (3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน (4) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเองด้วย (5) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีมุมมองที่จะลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จึงต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ หลังจากนั้นจึงจะคิดหารายได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปหลีกเลี่ยงจากการก่อหนี้ โดยไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่า และพยายามลดความเสี่ยงด้านต่าง จากหลักพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงดังที่กล่าวมา จึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเองและอาชีพได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนและสมดุลภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

แนะนำการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เป็นการนำความรู้ ความเข้าใจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ตำบลที่อยู่อาศัยของตนเอง สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของพรชวีล ขำงาม (2559 , หน้า 26 – 27 อ้างถึงในสิรินภา กิจเกื้อกูล, 2554) ที่กล่าวว่าแนวทางการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล (รู้จักพอไม่เบียดเบียนผู้อื่น , พยายามพัฒนาทักษะ ความรู้ ความเข้มแข็งของตนเอง

และยึดทางสายกลาง พอใจกับชีวิตที่พอเพียง) ระดับชุมชน (รวมกลุ่มโดยการใช้ภูมิปัญญาของชุมชน เอื้อเฟื้อกัน และ พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ) และระดับประเทศ (ชุมชนร่วมมือกัน วางระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง และพัฒนาเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปเติบโตจากข้างในแนวทางการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักสามพอ (พออยู่ พอกิน พอใช้) ประหยัด ประคบ อาชีพสุจริต เน้นหาข่าวหาปลาก่อนหาเงินหาทอง ทำมาหากินก่อน ทำมาค้าขายใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ดิน คื่นทุนสังคม ตั้งสติมั่นคง ทำงานอย่างรู้ตัวไม่ประมาท ใช้ปัญญาใช้ความรู้แท้ รักษาสุขภาพให้แข็งแรงทั้งกายและใจ สำหรับแนวทางการประกอบอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการทำงานอย่างผู้รู้ ใช้ปัญญาทำงานอย่างมืออาชีพ อดทนมุ่งมั่น ยึดธรรมะและความถูกต้องอ่อนน้อมถ่อมตน เรียบง่าย ประหยัด มุ่งประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร สุจริต กตัญญู พึ่งตนเอง ส่งเสริมคนดี และคนเก่ง รักประชาชน (ผู้รับบริการ) และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ผลการวิจัย มีดังนี้

1. ควรมีการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในยุคสังคม 4.0 เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ควรมีการศึกษาประเด็นชุมชนจัดการตนเองควบคู่ไปกับการศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่อย่างไร อีกทั้งยังเป็นการหาประเด็นการพัฒนา ปรับปรุงวิธีการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชนอีกทางหนึ่ง
3. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มอาชีพที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยอาศัยกลุ่มอาชีพ สภาพพื้นที่ ศักยภาพของชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนหรือแตกต่าง และวิธีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ
4. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มอาชีพหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตำบลที่มีความสุขอย่างยั่งยืนในพื้นที่ของตนเองต่อไป

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน .(2562).ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ ค้นหาเมื่อ 23 กันยายน 2563,
จาก <http://ebmn.cdd.go.th/#/login> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2563

ธนภูมิ ธรารุช.(2559).รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. คุยฉินิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรคุยฉินิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ธันชนก ปะวะละและคณะ.(2562).การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.คณะวิทยาการจัดการ , มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พรชวัล ขำงาม.(2559).ปัจจัยคุณธรรมพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของสถาบันการเงินชุมชน : กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชนบ้านอ่างหิน ตำบลสามพระยา จังหวัดเพชรบุรี.วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาสมชาย วรเมธี(สังคดี).(2561).ปัญหา สาเหตุและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของเกษตรกรตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .(2559).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564 ค้นหาเมื่อ 23 กันยายน 2563,จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422 สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2563

สุธินิ อัดถากรและคณะ.(2562).การพัฒนาพฤติกรรมในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชนในระดับหมู่บ้าน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. งานวิจัยทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ พ.ศ.2561, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อนูรัตน์ อนันตนาทร.(2562).โครงการการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิด
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
(เงินอุดหนุนจากรัฐบาล),มหาวิทยาลัยบูรพา.

อุไร เจือหนองคล้า.(2552).การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของกลุ่มอาชีพ : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลคอนใหญ่ อำเภอกง
จังหวัดนครราชสีมา.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.